

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת שמות

"וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרְךְ" - מאמר א

הרי רט"ו שנה ימים ויללות הרי ת"ל שנה, שדילג הקדוש ברוך הוא על הקץ בזכות אבות שהן הרי עולם, ובזכות בני יעקב שהן גבעות עולם, שנאי" קול דודי הנה זה בא" וגוי" (שיר השירים ב ח) וכו', עכ"ל.

ד-ד

בספר נפלאות חדשות (הגדה של פסח) **ברוך הוא אשר חשב הקץ לעשות כמה שנאמר לאברהם אבינו (לך לך טו יג) וכו'.** ויש לדקדק מהו הלשון של תיבת לעשות. ואפשר ליישב ע"פ מה שפירש רש"י בפרשת בראשית עה"פ "אשר ברא אלקים לעשות" (שם ב ג) וז"ל: המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת ככל ועשה בשישי כמו שמפורש בב"ר (יא ט), ע"כ. **וכן במצרים מה שנגזר עליהם ארבע מאות שנה, קושי השיעבוד היה משלים החשבון או הלילות, כמה שאיתא במפרשים ע"פ "קץ שם לחשד" (איוב כח ג), באופן שנעשה חשבון ארבעה מאות שנה במילואו כמ"ש "דודי מדלג על ההרים" וגוי" (ע"י שיר השירים ב ח). וזהו ברוך הוא שחשב הקץ ר"ל מה שחסר קץ שנים מד' מאות, שהיו רק רד"ו וחסר ק"ץ, חשב בחשבוננו לעשות אותם במילואו מחמת קושי השיעבוד וזכות אבות הקיל להם לחשוב מברית בין הבתרים ארבעה מאות שנה, עכ"ל.**

ה-ה

בצל"ח (פסחים קטז א) בד"ה שם במשנה רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ומהרש"א בחי' אגדות (שם קטז ב בד"ה כל) דקדק מה נשתנה שלש מצות הללו מכל מצות שבתורה שאין צריך לפרש טעמם בשעת עשייתן, ושלוש מצות אלו שצריך לפרש טעמם בשעת עשייתן, וכו'. ועל דקדוקו של המהרש"א נראה לי לדקדק עוד במה שאמר לא יצא ידי חובתו, ומה היה חסר באמרו סתם לא יצא, וכמו שאמרו (ברכות טו א) הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא, ומה כיון באמרו ידי חובתו. ונראה משום דנגזר על אבותינו עינו ועבודה ארבע מאות שנה, והם לא היו במצרים רק רד"ו שנה, אך בישוב הדבר נחלקו המדרשים, יש מהם דורשים כי קושי השיעבוד השלים ובזמנו יצאו, ויש שדרשו שיעבור זה נתחדשו ארבע גליות שאנחנו עתה בגלות הרביעי, וכל זה להשלים גלות מצרים, אך אז היה קושי השיעבוד, ועתה נהפוך הוא שאריכת הזמן משלים קושי השיעבוד. והנה יש להוכיח שקושי השיעבוד במצרים הוא השלים ובזמן האמיתי יצאנו, דהנה סדר הפסח מצה ואח"כ מרור, וכיון שמצה רומז לגאולה ומרור רומז לשיעבוד, היה להקדים מרור למצה, שהרי השיעבוד קדים לגאולה. אבל באמת אדרבה המרור הוא הגאולה האמיתית, שע"י שמרורו חייהם נשלם הזמן. וזהו כוונת רבן גמליאל כל שלא אמר ג' דברים הללו, דהיינו לפרש טעמם, לא יצא ידי חובתו, דאיכא למימר שיצא קודם זמן ועדיין אנו חייבין להשתעבד, אבל ע"י פירוש הטעמים ואז קשיא למה מרור אחר מצה, וצ"ל כנ"ל, ואם כן בזמן יצאו והיתה גאולה אמיתית, עכ"ל.

פי' כי יציאתם ממצרים היתה בזמן הראוי- אחר שהשלימו השיעבוד מחמת קושי השיעבוד, וא"כ היתה יציאתם יציאה אמיתית ולא יצטרכו להשתעבד עוד.

ו-ו

בספר נפלאות חדשות עה"פ "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (ויחי מט א), וכו', **עוד נראה לענ"ד רמז 'הימים' במילואו כזה: ה"ה יו"ד מ"ם יו"ד מ"ם גימטריא רד"ו, כי בקש לגלות את הקץ ראשון ואחרון ודו"ק, עכ"ל.**

"וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרְךְ" ע"כ (שמות א יג) **ובפי' רש"י** (שם) בד"ה בפרך, בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו, עכ"ל.

א-א

במדרש רבה (שיר השירים ב יא) "כי הנה הסתו עברי" (שם וכו', אמר ר' תנחומא עיקר טרחותא מיטרא הוא, כך עיקר שיעבודן של ישראל במצרים שמונים ושש שנים היו משעה שנולדה מרים, ע"כ.¹

ובפי' רש"י (שם ב יג) סוף ד"ה הגשם משנולדה מרים הקשו המצרים שיעבוד על ישראל, ולכך נקראת מרים על שמרום, עכ"ל.

ובפי' ידי משה (שם) בד"ה שמונים ושש שנים, וכתבתי לעיל שזה הוא הטעם "וחמושים עלו בני ישראל" (בשלח יג יח) חמשה פעמים ס' רבוא, וה' פעמים פ"ו עולה ת"ל וזה השלים המנין שהיו ישראל ראויים להיות כשהם ס' רבוא ת' שנים, ועכשיו שנתרבו עד שהיו ה' פעמים ס' רבוא עולה ת"ל שנים ודו"ק, עכ"ל.²

ובפי' רש"י (בשלח שם סוף ד"ה וחמושים) דבר אחר חמושים אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה, עכ"ל. **ולפי מה שנתבאר בפי' ידי משה**, מובן מה שארבעה חלקים מתו בג' ימי האפילה, לפי שהם באו רק להשלים הת"ל שנה, וע"י כך נתקיים בהם מש"כ "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה וגוי" יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" (בא יב מא).³

ב-ב

בספר חנוכת התורה (הגש"פ אות קג): "וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו" (כי תבא כו ז) **את ענינו** זו פרישת דרך ארץ, **ואת עמלנו** אלו הבנים, **ואת לחצנו** זו הדחק וכו'. יש לפרש על פי מה דאיתא במדרש שלשה טעמים על מה שלא היו ישראל במצרים רק רד"ו. **א. דלילות השלימו. ב. מתמת דהיו פרים ורבים למאד, ועשו ברד"ו שנים מה שהיו יכולים לעשות בארבע מאות שנה. ג. דקושי השיעבוד היה משלים, וכו'. כל אלה הועילו למהר את הקץ, לכך מיד "וישלח ה' מלאך ויוציאנו" וגוי" (חקת כ טז) אף שהיה קודם הזמן, עכ"ל.**

ומבואר ג' טעמים מה שהקדימו בני ישראל לצאת ממצרים אחר רד"ו שנים, והם על ידי השלמת הלילות, וע"י שהיו פרים ורבים מאוד, וע"י קושי השיעבוד.

ג-ג

בילקוט שמעוני (לך לך רמז עז) אמר ליה הקדוש ברוך הוא אתה אמרת "במה אדע" (לך לך טו ח) חייך שני פעמים "ידוע תדע" (שם ג), ר' אלעזר בן עזריה אומר והלא לא ישבו ישראל במצרים אלא ר"י שנים.⁴ **תדע שהוא כן**, בוא וראה כשירד יוסף למצרים היה בן י"ז שנה (וישב לו ב), ובעמדו לפני פרעה היה בן ל' (מקץ מא מו), וז' שני השבע (מקץ מא ג) וב' שני הרעב (ויגש מה ז) הרי ל"ט, ולוי חייה גדול מיוסף ו' שנים, ובירידתו למצרים היה בן מ"ה, ושני חייה במצרים צ"ב שנה הרי כולם קל"ז שנה, ושני חיי לוי קל"ז (וארא ו טז) ובירידתו למצרים ילדה לו אשתו וכבד בתו, ובת ק"ל ילדה את משה (שמות ב א ובפי' רש"י שם), ומשה בן פ' שנה בעמדו לפני פרעה (וארא ז ז) הרי ר"י שנים, וכאן הוא אומר "ועבדום וענו אותם ת' שנה" (טו יג). א"ל ר' אלעזר בן ערך לא אמר לו הקדוש ברוך הוא לאבינו אברהם אלא משהיה לו זרע, שנאי" כי גר יהיה זרעך" (שם טו יג) ומשנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ת' שנה, א"ל והכתוב "ומושב בני ישראל" וגוי" (בא יב מ). **א"ל ר"י שנים ישבו ישראל במצרים, וה' שנים עד שלא ירד יעקב למצרים נולד ליוסף ב' שבטים מנשה ואפרים**

¹ **סם במדרש** בסוגריים: פירושה, שלכך נקרא שמה מרים על שום שנאמר "וימררו את חייהם" (שמות א יד) כי מרים לשון מירור הוא ע"כ.
² **וע"י עוד מש"כ בזה בתורת חיים** (חולין צב א) שלכך שותני ד' כוסות כנגד ד' פעמים פ"ו (כוס בגימטריא פ"ו).
³ **ונראה ע"ד הרמז** מה דסיי תל בשיע' או"יח הוא שבת הגדול, משום דרק אחרי ת"ל שנים התחיל גאולת מצרים.
⁴ **כ"ה במדרש רבה** (נשא יג כ) רד"ו שנים עשו ישראל במצרים מנין, שנאמר "רדו שמה וכו' (מקץ מב ב) ע"כ.
⁵ **סם**: נאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך" (טו יג) זה יצחק שנאי" כי ביצחק יקרא לך זרעי" (וירא כא יב), "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם"